

Bart Lambert, *The City, the Duke and their Banker. The Rapondi Family and the Formation of the Burgundian State (1384-1430)* (Turnhout: Brepols, 2006) 215 p. ISBN 2503520251

Voor kenners van de politieke en financiële geschiedenis van de laatmiddeleeuwse Nederlanden is Dino Rapondi, de voornaamste financier van de Bourgondische hertog Filips de Stoute, al lang geen onbekende meer. Eén van de belangrijkste bevindingen over de Rapondi ligt evenwel in het feit dat zij als een van de weinige handelaar-bankiers uit die tijd *niet* bankroet zijn gegaan door zwaar op de vorstelijke schatkist in te zetten. In *The City, the Duke and their Banker* neemt Bart Lambert deze enigmatische vaststelling nadrukkelijk ter hand, waarbij de titel meteen zijn antwoord verraaft. Volgens de auteur ligt de oplossing in de financiële driehoeksrelatie tussen de Rapondi, de hertog en de stad Brugge. Om tot dergelijk besluit te kunnen komen, vertelt dit boek het verhaal van de op- en neergang van deze complexe liaison in detail. Hoewel de periode 1360-1470 beslagen wordt, eist Dino niet verrassend het leeuwendeel van de aandacht op; het succesverhaal van de Rapondi was immers vooral het zijne.

Dit succes kwam uiteraard niet uit de lucht vallen. De belangrijkste fundamenten werden gelegd door zijn broer Willem. Deze gaf niet alleen een goed draaiende handelsfirma en dito Brugse contacten door, ook Filips de Stoute werd onder Willems bestuur voor het eerst klant van de Rapondi. Voor Dino, sinds 1370 hoofd van de firma, reden genoeg om de hertog spoorlags te volgen naar Parijs. Deze keuze bracht de Rapondi ongekende rijkdom als leveranciers van luxegoederen aan Filips de Stoute en het Franse koningshuis. Binnen dit bijzonder vruchtbare milieu expandeerden ook Dino's financiële operaties als middelaar en geldschieder in sneltempo. Als toonaangevend financier van hun machtige Bourgondische patroon bevonden de Rapondi zich in het epicentrum van de grote politieke en militaire gebeurtenissen van die tijd, zoals het Groot Westers Schisma en de Honderdjarige Oorlog. Het was echter pas na Filips' installatie als graaf van Vlaanderen (1384) dat de cruciale driehoeksrelatie vorm begon te krijgen.

De Rapondi waren opnieuw naar Brugge verhuisd, en werden al snel de belangrijkste geldschieders van de stad. Stapsgewijs accumuleerde Dino grotere (financiële) verantwoordelijkheden en macht, zowel op lokaal als landsheerlijk niveau, wat er uiteindelijk toe leidde dat de Lucchees een onafhankelijke speler werd ten opzichte van stad en hertog. Waarmee niet gezegd is dat er sprake was van enige gelijkheid binnen deze relatie, want 'due to the intervention of the Rapondi, the prince was able to use the city's potential to weaken that same city' (p. 127). Dino hield de vinger op de knip van de stedelijke en hertogelijke beurs, en slaagde erin zich voor beide onmisbaar te maken. Onder meer dankzij deze handelaar-bankier kwamen de financiële lasten van de Bourgondische staat steeds meer op de steden te liggen. Voor de Rapondi was de winst dubbelop, zowel financieel als (vermoedelijk, want dit aspect wordt verrassend weinig aangeraakt) politiek. Veranderende machtsverhoudingen binnen het Brugse stadsbestuur en tussen de stad en de nieuwe hertog Jan zonder Vrees verstoorden de financiële evenwichten en deden nog tijdens de laatste jaren van Dino's leven (†1415) de driehoeksverhouding langzaam inzakken. De nazaten en opvolgers van de bekendste Rapondi, wat vreemd samengebald in vier hoofdstukjes van samen amper twintig bladzijden, concentreerden zich opnieuw op minder risicovolle en winstgevende zaken.

Uiteindelijk is het verhaal van Dino Rapondi dat van een ontluikende Bourgondische staat, van een veranderende machtsbalans tussen vorst en steden waarbinnen

de verantwoordelijkheid van bankiers en geldschieters zoals de Rapondi nog lang niet ontsluit is. Bart Lambert duidt in elk geval op een coherente, originele en overtuigende manier de opgang en het succes van deze ene laatmiddeleeuwse bankier. Of hiermee ook het falen van zoveel anderen is verklaard, toch een essentieel onderdeel van de vraagstelling, blijft door het ontbreken van een uitgesproken theoretische en comparatieve insteek (op de conclusies na) een open vraag. Ook de politieke invloed van de Rapondi verdwijnt wat naar de achtergrond naast al het financiële geweld, hoewel sporadisch gehint wordt op het belang van Dino als diplomaat en *power broker* of zelfs bij de Bourgondische moord op de Armagnac Lodewijk van Orléans in 1407 (p. 92, 103-105, 127-129).

Deze vaststellingen roepen om verder onderzoek en doen op zich geen afbreuk aan de verdiensten van dit boek. Het financiële reilen en zeilen van de Rapondi, voorbeeldig gereconstrueerd vanuit een handvol archieven in binnen- en buitenland, is niet alleen van groot belang voor de Brugse geschiedenis, maar ook en vooral voor een goed begrip van deze cruciale decennia in de laatmiddeleeuwse Europese geschiedenis. Dat deze studie een zo breed mogelijk publiek verdient, staat dan ook buiten kijf. Of een integrale vertaling van de onderliggende licentiaatsverhandeling, niet toevallig bekroond met de Dexia prijs voor geschiedenis 2005, hiertoe de beste keuze was, moet nog blijken. Waar de talrijke neerlandismen en nodeloos ingewikkelde zinnen de autochtone lezer vermoedelijk minder zullen storen, zullen zij ongetwijfeld een aantal Angelsaksische lezer tegen de borst stuiten.

Jord Hanus

Universiteit Antwerpen

Hans Renders, Lisa Kuitert en Ernst Bruinsma (eds.), *Inkpatronen. De Tweede Wereldoorlog en het boekbedrijf in Nederland en Vlaanderen* (Amsterdam: De Bezige Bij, 2006) 432 p. ISBN 9023419480

Over de Tweede Wereldoorlog zijn inmiddels wereldwijd al meer dan 50.000 boektitels verschenen. Een overzichtswerk over het boekbedrijf in Nederland en Vlaanderen ontbrak echter nog. Aan de zogenoemde foute uitgeverijen was wel al enige aandacht besteed, denk daarbij bijvoorbeeld aan het werk van Adriaan Venema, maar over andere, minder in opspraak geraakte uitgeverijen, was tot op heden weinig op papier gesteld. Volgens Hans Renders, Lisa Kuitert en Ernst Bruinsma gaat het bij dit boek om het ‘praktische en ideologische reilen en zeilen’ in oorlogstijd. De belangrijkste vragen die men hierbij probeert te beantwoorden zijn: Werden er oorlogswinsten gemaakt? Hoe zat het met de censuur en de papierschaarste of was het boekbedrijf destijds gewoon *business as usual*?

In de vraagstelling zit volgens mij dan ook al gelijk het probleem. Wat wil men eigenlijk weten? Hoe de uitgeverijen bedrijfseconomisch gefunctioneerd hebben of hoe ze hebben meegewerkt met de Duitse censuur? Dat lijken me twee totaal verschillende vragen, die in onderlinge samenhang best interessant zouden kunnen zijn, maar tegelijkertijd ook een verschillende aanpak vergen. De opzet van het boek is om dertien verschillende auteurs uit België en Nederland ieder één uitgeverij te laten beschrijven. De oorlogsgeschiedenis van Nederland en België verschilt echter zo sterk – en die van de gekozen uitgeverijen misschien nog wel meer – dat het tamelijk